

تحلیل جایگاه ورزش دانشگاهی در روند توسعه آموزش عالی

مبین حاجی حسنی^{*}، رسول نوروزی سیدحسینی^۲

۱. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی دانشگاه تربیت مدرس تهران

۲. دانشیار مدیریت ورزشی دانشگاه تربیت مدرس تهران

(دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۸ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۷)

چکیده

امروزه توسعه آموزش عالی از اساسی‌ترین ارکان خیزش به سمت جهانی شدن و نیروی انسانی ماهر، اصلی‌ترین شاخصه پیشرفت و توسعه کشورها محسوب می‌شود. طوری که در سند راهبردی آمایش آموزش عالی کشور، یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و توسعه علمی و تحقق اهداف و برنامه‌های کلان نظام، توسعه منابع انسانی است؛ که به تربیت نیروی انسانی متعهد، متدین، متخصص و ماهر متناسب با نیازهای کشور، منطقه و جهان اشاره شده و به وقوع پیوستن این امر خطیر نیز تنها از طریق نهادهای متولی آموزش به خصوص نظام آموزش عالی امکان‌پذیر است. بنابر اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر با هدف تلقی نقش ورزش دانشگاهی به عنوان فصلی مهم در فرآیند رشد و توسعه سرمایه‌های انسانی آموزش عالی کشور، که اکثریت آن را قشر دانشجو در بر می‌گیرد مطرح شد تا با اعمال برنامه‌ریزی‌های خاص و ارائه الگویی جدید که با دیدگاهی پویا به افزایش قابلیت‌ها و توانمندی‌های این منابع انسانی منجر می‌شود، بتوان گامی اساسی در روند توسعه آموزش عالی برداشت. این پژوهش به صورت اسنادی و از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد و از تکنیک فیش‌برداری برای جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات اسنادی استفاده شده است. پس از شناسایی و تهیه منابع اصلی و جستجو در مقالات و منابع معتبر علمی و همچنین تحلیل مبانی نظری پژوهش، به بررسی و تحلیل جایگاه ورزش دانشگاهی در روند توسعه آموزش عالی پرداخته شد. بعد از ارزیابی اطلاعات بدست آمده، جهت دستیابی به اهداف پژوهش برخی مشکلات و موانع موجودی که سبب اختلال در امر توسعه آموزش عالی و عمده نیروی انسانی آن می‌شود شناسایی و مشخص شد. همچنین راه کارها و پیشنهاداتی کاربردی در پی بهبود و توسعه فضای آموزش عالی ارائه گردید. نتایج بدست آمده نیز حاکی از این بود که ورزش دانشگاهی حائز اهمیت بوده و در این زمینه با پیاده‌سازی سیاست‌های کلی برنامه توسعه در راستای تحقق اهداف آموزش عالی، شاهد پیشرفت و توسعه آموزش عالی در سطح کشور و جهان خواهیم بود.

Email: mobin.hajihassani@modares.ac.ir

*نویسنده مسئول:

مقدمه

امروزه مؤسسات آموزش عالی در جوامع مختلف در سرتاسر دنیا توسعه یافته‌اند. مایر^۱ و دیگران می‌گویند که بین ۱۹۵۰ و ۱۹۷۰، توسعه نظام‌های آموزش ملی، جهانی بوده است و امروزه عمومیت و گسترش آموزش عالی، ویژگی برحسته دنیای مدرن است (صالحی، ۱۳۸۳). زیرا توسعه همه جانبه و پایدار هر کشور در گرو کارآمدسازی و بهبود مستمر نظام آموزشی، ساختارهای پژوهشی و رویکردهای فناورانه آن می‌باشد (الوانی و مردانی، ۱۳۹۳). دانشگاه‌ها مهم‌ترین مراکز تولید دانشمندان و از خلال آن‌ها تولید علم به‌شمار می‌آیند. از این رو هر برنامه‌ای برای توسعه علمی قاعداً باید یکی از محورهای اصلی خود را توسعه این نظام‌ها قرار دهد. تاثیر این نظام‌ها چه از لحاظ محتوای برنامه‌های آموزشی و پژوهشی که پارادایم‌های علمی را می‌سازند و چه از لحاظ زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی حاکم بر محیط‌های دانشگاهی و بر دانشگاهیان، که می‌تواند تا سال‌ها پس از تحصیلات عالی همچنان در نزد دانش‌آموختگان باقی مانده و به رغم هر مقام و موقعیتی که در جامعه داشته باشند و حتی برای آن‌ها به یک شیوه زندگی و یک روش فکری تبدیل شود، اهمیتی انکار ناپذیر دارد. در این راستا توسعه علم به‌طور خاص و توسعه نظام آموزش عالی به‌طور عام، می‌توانند در کشور ما بر دو ویژگی اساسی تکیه زده و براساس آن‌ها احتمالاً به الگویی مناسب دست بیابند؛ نخستین ویژگی اهمیتی است که نظام آموزش عالی و به‌ویژه دانش‌آموختن در طول سال‌های اخیر در جامعه ما بدست آورده و تبدیل به ارزشی عام شده است که لزوماً حتی با بازار کار هم ارتباط نداشته بلکه به خودی خود یک امتیاز و حیثیت اجتماعی شمرده می‌شود؛ و دومین ویژگی، وجود فرهنگ بسیار غنی، ریشه‌دار و چند هزار ساله ایرانی - اسلامی در کشور ماست که خود متشکل از تنوع‌های خرده فرهنگی بسیار گوناگون است (فکوهی، ۱۳۸۵). از دیگر عوامل توسعه آموزش عالی کشور، منابع انسانی آن بخصوص دانشجویان هستند. طوری که کشورها و جوامع گوناگون جهت گسترش آموزش عالی، مدل‌های تئوریکی مختلفی را مورد تفسیر و بررسی قرار داده‌اند و در نهایت

1 Meyer

2 Human capital

3 Ragers and Thomas

نظریه مهم سرمایه انسانی^۱ را مطرح کرده‌اند؛ این نظریه مشارکت آموزش عالی را در رشد اقتصادی، از طریق بهبود بخشی به کیفیت منابع انسانی می‌بیند و محصول چنین منابع با ارزش، در نیروهای خروجی سیستم آموزش عالی و در نظام اقتصادی نمایان خواهد شد (صالحی، ۱۳۸۳). از این رو آموزش عالی می‌تواند با ایجاد فرصت‌هایی در صحنه‌های فرهنگی و اجتماعی، امکان رشد و پرورش دانشجویان را فراهم نموده و نقش بسزایی در ارتقاء و توسعه سرمایه‌های انسانی آموزش عالی ایفا نماید (ویلیام و تیرنی، ۲، ۲۰۱۶). این افراد در صورت داشتن سلامتی در تمامی ابعاد جسمانی و روانی، همراه با تلاش‌های مجدانه خود در زمینه کسب دانش و مهارت، می‌توانند زمینه خوبی را برای توسعه آموزش عالی فراهم آورند؛ در غیر این صورت و عدم دسترسی به این منابع انسانی، نظام آموزش عالی با چالش‌هایی اساسی روبرو خواهد شد.

یک مؤسسه آموزش عالی زمانی می‌تواند یک نیروی ماهر و توانمند به عرصه خدمت جامعه در آورد که با یک دید کلی و برنامه‌ریزی بلند مدت به تمامی ابعاد سلامت نیروهای خود در طول کسب مهارت توجه کند، چنانچه در بعد چالش منابع انسانی آموزش عالی بیشترین مسائل مربوط به دانشجویان است که همواره این مسائل توجه دست‌اندرکاران نظام آموزش عالی را بیش از پیش می‌طلبد (رحمان‌پور و همکاران، ۱۳۹۳)، چرا که اغلب دانشجویان در بدو ورود به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، برخی ابعاد سلامت جسمی و روانی را دارا بوده ولی به دلیل قرارگیری در شرایط و محیط‌های دانشگاهی و دیگر عوامل از جمله انتظارات پیشرفت در زمینه‌های علمی و پژوهشی، آن‌ها را در معرض آسیب‌های روانی و برخی دیگر از ناهنجاری‌ها قرار می‌دهد. و اگر در یک دید کلی ناهنجاری‌های دانشجویان را "هر نوع ناهماهنگی رفتار با الگوهای تعیین شده رفتاری" تعریف کنیم، در این صورت باید پذیرفت که اصولاً به ناهنجاری آنان از سه منظر متفاوت: زیست شناختی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی که به ترتیب ناظر بر ابعاد سه گانه زیستی، روانی و اجتماعی حیات انسانی‌اند، نگریسته شده است. در این باره بعضی از روان‌شناسان عقیده دارند که تعداد زیادی از دانشجویان دانشگاه‌ها، مبتلا به انواع اختلالات و ناهنجاری‌ها می‌باشند، این مسائل از اضطراب خیلی خفیف شروع می‌شود و به حالات مختلف اختلالات روانی ختم می‌شود (ظروفی، ۱۳۹۱) از طرفی راجرز و توماس^۳ (۲۰۰۳)، بر اهمیت

1 William & Tierney

هنجارهای فرهنگی- اجتماعی یک کشور به عنوان یک عامل اصلی در راه توسعه یا عدم توسعه آموزش عالی آن کشور تأکید کرده‌اند. این مهم در نظام آموزش عالی کشور ما به علت توسعه کمی آموزش و توجه به مؤلفه‌های دینی و ملی، از ارزش بالاتری برخوردار است و عدم توجه به آن، هر چند در اوایل ممکن است خود را چندان آشکار نشان ندهد ولی با گذشت زمان این هنجارهای مثبت با هنجارهای منفی ظاهر می‌شوند و توانایی‌ها و قابلیت‌های دانشجویان را سلب خواهند کرد، و این معضل می‌تواند هزینه‌های هنگفتی را به نظام آموزشی و اقتصادی آینده کشور تحمیل نماید. در این راستا، یکی از پایدارترین راه‌های جلوگیری از مفاسد، انحرافات و ناهنجاری‌های دانشجویان و همچنین سالم‌سازی محیط دانشگاهی، در گرو توسعه ورزش دانشگاهی و همگانی کردن آن در بین دانشجویان می‌باشد؛ طوری که شواهد و مستندات، رویکردهای کلان ورزش دانشجویی را دستیابی به جامعه سالم، بهبود وضعیت فرهنگی، اجتماعی و اخلاقی کشور و بهبود وضعیت نیروی انسانی جهت افزایش بهره‌وری و تولید علم اعلام کرده و اصلی‌ترین رویکردش را افزایش سطح سلامتی دانشجویان دانسته است (گودرزی و همکاران، ۱۳۹۲). در نتیجه ورزش دانشگاهی با تأکیدی که بر پرورش جسمی، ذهنی، عاطفی، فرهنگی و اجتماعی دانشجویان دارد، به عنوان شاخصه‌ای برای توسعه دانشگاه-ها محسوب می‌شود و در صورت کاربرد صحیح و اصولی نقش شایان توجهی در فرآیند تعلیم و تربیت و پیشرفت‌های علمی و پژوهشی آموزش عالی ایفا خواهد کرد. از طرفی موضوع ورزش دانشگاهی و همچنین بررسی ناهنجاری‌های روانی، فرهنگی و اجتماعی دانشجویان، از موضوعاتی است که در ایران کمتر بدان پرداخته شده است. بنابراین پرداختن به موضوع ورزش دانشگاهی و تعیین و ملموس‌سازی نقش سازنده آن در برخورد با چنین آسیب‌ها و ناهنجاری-ها، بخصوص در بین قشر جوان و در حال تحصیل در دانشگاه‌ها، از مهم‌ترین مسائل تربیتی و سرلوحه‌های مسائل آموزش عالی در توسعه و نیل به اهداف بلند مدت خود قلمداد می‌شود. بنابر مسائل مطروحه سعی بر آن شد تا در پژوهش حاضر به تحلیل جایگاه ورزش دانشگاهی در روند توسعه آموزش عالی و همچنین نقش سازنده آن در برخورد با ناهنجاری‌های روانی، فرهنگی و اجتماعی دانشجویان در دانشگاه‌ها پرداخته شود.

اهمیت و ضرورت تحقیق

ورود به دانشگاه مقطعی بسیار حساس در زندگی جوانان است و جامعه دانشجویی کشور ما بخش قابل توجهی از جمعیت را تشکیل داده و هر ساله نیز رو به افزایش است، در این میان عواملی همچون دور بودن از محیط خانه و جدا شدن از خانواده، ورود به محیط جدید، مسائل و

مشکلات درسی، رقابت با دیگر دانشجویان، آزمون‌ها، حجم زیاد کلاس‌ها و درس‌ها، مسائل و مشکلات مالی، آینده کاری، ناتوانی در تصمیم‌گیری، نگرانی‌هایی در خصوص امر ازدواج و زندگی در خوابگاه می‌توانند منجر به ناهنجاری‌های روانی، در بین دانشجویان شوند (حاجی حسینی و سیف‌پناهی شعبانی، ۱۳۹۵) از طرفی نتایج تحقیقات پیشین بیانگر این موضوع خطیر است که سلامتی این قشر آینده‌ساز جامعه به دلیل عدم تمایل به ورزش و فعالیت بدنی در حال تهدید شدن است طوری که یافته‌های پژوهش گودرزی و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد، دانشگاه پیام نور با جمعیت دانشجویی ۱/۰۴۰/۰۰۰ نفری، تنها کمتر از ۱٪ دانشجویان در ورزش دانشجویی، مشارکت دارند. این مسائل به همراه تحولات اخیر جهانی ما را با چالش‌های اساسی مواجه خواهد ساخت؛ زیرا چنین چالش‌هایی دانشجویان را با ناهنجاری‌های مختلف دیگر نیز روبرو خواهد کرد و بروز چنین آسیب‌هایی نشان دهنده ضعف اساسی در برنامه‌های آموزشی و اجرای آن است زیرا یکی از مهم‌ترین جنبه‌ها در توسعه آموزش عالی، محتوا و برنامه‌های آموزشی است؛ چنانچه که محتوا و برنامه‌های آموزشی مبنی بر نیازهای جامعه تاثیر زیادی در کیفیت فارغ‌التحصیلان و تولید خروجی‌های علمی با کیفیت خواهد داشت و نهایتاً سلامتی، شادابی، رشد و پیشرفت هر جامعه از نظام آموزشی آن سرچشمه خواهد گرفت (علم و همکاران، ۱۳۸۸). بنابراین با اعمال برنامه‌هایی در آموزش عالی، می‌توان این ناهنجاری‌ها را به هنجارهایی مثبت در جهت نیل به اهداف توسعه کشور درآورد. در این راستا برای کاهش این فشارها و ایجاد محیطی که دانشجو احساس آرامش و آسایش داشته باشد، وجود فعالیت‌های ورزشی در دانشگاه ضروری به نظر می‌رسد. دانشجویان با شرکت در این فعالیت‌های ورزشی تفریحی از سلامت جسمی و روانی برخوردار شده و در نهایت نیز به دلیل گرایش به ورزش و فعالیت بدنی زندگی آینده فعالی می‌توانند برای خود داشته باشند (سادات امامی و همکاران، ۱۳۹۲)؛ لذا برای افزایش بازده کیفیت زندگی دانشجویان، یک برنامه به دقت برنامه‌ریزی شده شامل شرکت منظم در فعالیت‌های بدنی و ورزشی می‌باشد که با افزایش بازده قلب و عروق راه بهبود در قابلیت‌های فیزیکی، نشاط، سلامت روانی و اجتماعی را به دنبال دارد توصیه شده است (لوپرینزی و داویس^۱، ۲۰۱۶) و مسلماً پی‌ریزی یک جامعه سالم و با نشاط در گرو سلامت روحی و جسمی اعضاء جامعه و مرهون تلاش‌های نیروی انسانی سالم، کارآمد و فکور می‌باشد. به همین جهت، سلامت فرهیختگان علم به عنوان چهارچوب اصلی پیکره جامعه‌ی جوان جهت ایفای نقش‌های فردی، علمی و اجتماعی حائز اهمیت بوده و انجام فعالیت‌های فیزیکی در کنار

¹ Loprinzi & Davis

علم اندوزی می‌تواند در یادگیری آنان تأثیر قابل توجهی داشته باشد (فتحی، ۱۳۸۸). بدین ترتیب، ورزش دانشگاهی در واقع نقش کانون سلامتی جسم و روانی دانشجویان و دانشگاهیان را دارد، از این‌رو کاربرد صحیح آن می‌تواند در جهت دستیابی مؤثر به اهداف سازمانی در این محیط حساس، لازم و ضروری باشد (طالب‌پور و همکاران، ۱۳۹۱). با توجه به موارد یاد شده و ضرورت پرداختن به دغدغه مطرح شده، مسئله اساسی این پژوهش تلقی نقش ورزش دانشگاهی به عنوان فصلی مهم در فرآیند رشد و توسعه سرمایه‌های انسانی آموزش عالی و در راستای بهبود و سالم‌سازی فضای آموزشی و عمده نیروی انسانی آن که دانشجویان باشند مطرح شده تا از این طریق بتواند گامی سودمند در جهت پیشبرد اهداف بلند مدت و توسعه آموزش عالی کشور برداشته باشد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به صورت اسنادی و از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد و از تکنیک فیش‌برداری برای جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات اسنادی استفاده شده است. پس از شناسایی و تهیه منابع اصلی و جستجو در مقالات و منابع معتبر علمی و همچنین تحلیل مبانی نظری پژوهش، به بررسی و تحلیل جایگاه ورزش دانشگاهی در روند توسعه آموزش عالی دانشجویان پرداخته شد. بعد از ارزیابی اطلاعات بدست آمده، جهت دستیابی به اهداف پژوهش برخی چالش‌ها و موانعی که سبب اختلال در امر توسعه آموزش عالی و عمده نیروی انسانی آن می‌شود شناسایی و مشخص شد. همچنین راه‌کارها و پیشنهاداتی کاربردی در پی بهبود و توسعه این چالش‌ها ارائه گردید.

آسیب‌شناسی و ارائه راهکار در چهارچوب مبانی نظری پژوهش

چالش‌های فرهنگی و اجتماعی

یکی از نارسایی‌ها و نگرانی‌های جامعه امروز، بروز و افزایش ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی دانشجویان در دانشگاه‌ها است که عدم کنترل آن می‌تواند تبعات منفی را برای جامعه به بار آورد. زیرا دانشگاه مظهر فرهنگ و دانش هر ملت و دولتی است، فرهنگی که آئینه ملت و دانشی که زمینه‌ساز رشد و ترقی جامعه است. دانشجویان به عنوان نماینده‌ای از نسل جوان که آینده‌ساز جامعه خویش است همواره مورد توجه مسئولین و سیاست‌گذاران نظام قرار دارد، چرا که بی‌توجهی به این قشر عظیم تبعات جبران‌ناپذیری را خواهد داشت و در پی آن زمینه ایجاد

از خود بیگانگی فرهنگی و پذیرش فرهنگ بیگانه را در جامعه ایجاد می‌نماید (عصاره و همکاران، ۱۳۹۳). دانشجویان مبتلا به چنین ناهنجاری‌ها افرادی هستند که در مقایسه با گروه همسالان، رفتارهای مغایر با هنجارهای اجتماعی از خود نشان می‌دهند، شدت و تداوم این رفتارها به حدی است که مانع عملکرد متناسب با استعداد تحصیلی آنان می‌شود و آنها نمی‌توانند از آموزش عادی بهره‌مند گردند و با رفتارهایشان موجب اختلال در روند تحصیلی سایر دانشجویان می‌گردند (نوروزی اقدم، ۱۳۸۸). از طرفی تجربه گروهی دانشجویان در محیط دانشگاه با مجموعه پیچیده‌ای از تجارب و تعاملات همراه بوده و در صورت سازنده بودن، آثاری همچون توسعه سرمایه انسانی را در پی داشته و در غیر این صورت در قالب موانع مشارکت، تعامل آزاد آنان را مسدود می‌نماید و امکان تعامل و رشد دانشجویان در محیط‌های تعلیم و تربیتی را کاهش می‌دهد (عراقیه و همکاران، ۱۳۹۰). دانش و بینشی که این افراد در تجربه‌های گروهی خود در دانشگاه‌ها پیدا می‌کنند و به صورت قابلیت‌ها و توانایی‌های فنی و تخصصی و نگرش‌ها و گرایش‌ها در آنها ظاهر می‌شود، عامل بسیار مؤثری در شکل‌گیری خوی و منش اجتماعی و سوگیری اجتماعی آنهاست و در حقیقت آینده اجتماع را پی‌ریزی می‌کنند. بنابراین، راه‌هایی که آموزش عالی می‌تواند به توسعه اجتماعی آنان کمک کند، رشد اجتماعی^۱، سازگاری اجتماعی، مشارکت اجتماعی و نوین‌سازی^۲ است (ثابتی و همکاران، ۱۳۹۳). آنچه در این میان می‌تواند نقشی سازنده و مفید داشته باشد توجه به نقش ورزش در ابعاد اجتماعی آن می‌باشد، چنانچه پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که یکی از مزایای غیر بدنی ورزش، بعد اجتماعی آن است. چنانچه فرد در حین انجام ورزش به ناچار در تعامل با افراد دیگر قرار می‌گیرد که ممکن است دارای جنبه‌های مشترک زیادی با آنها باشد؛ از این طریق دانشجو احساس می‌کند که با دوستان خود در یک گروه قرار دارد و در کنار آنها مشغول به انجام فعالیت مفید است و کمتر احساس تنهایی خواهد کرد. به این فرآیند اجتماعی شدن می‌گویند که می‌تواند جنبه‌های مختلف توسعه اجتماعی آنان را نیز در پی داشته باشد. با این حال متأسفانه در بین جامعه دانشجویی کشور ما ورزش چندان اهمیتی ندارد، و درس و ورزش به ندرت با یکدیگر توأم می‌شوند؛ در حالی که در بسیاری از دانشگاه‌های بزرگ و معتبر جهان فعالیت‌های ورزشی تفریحی جزئی از زندگی روزانه دانشجویان است و ورزش دانشگاهی مکمل زندگی اجتماعی و فرهنگی آنان به حساب می‌آید (سادات امامی و همکاران، ۱۳۹۲). در کشور ما برخی از دانشجویان حاضرند برای هر کار و الگوی رفتاری دیگر در فرهنگ حال حاضرشان

1 Social Development

2 Modernization

وقت و فرصت گذارند، اما وقت مناسبی برای انجام این الگوی سلامتی نخواهند گذاشت، حتی اوقات فراغت مناسب خودشان را با این فعالیت‌ها حاضر نیستند پر کنند. در بین این قشر، اکثر افراد با فعالیت‌های ورزشی بیگانه هستند و اگر اجباری در کار نباشد، تمایل به انجام این امر ندارند و متأسفانه آگاهی‌های عمیقی هم در ساختار آموزشی و فرهنگی ما برای نهادینه کردن این فعالیت سالم از سوی نهادهای اجتماعی و فرهنگی آموزش عالی به صورت مستمر و پایدار، اجباری و نهادینه شده شکل نگرفته است؛ بنابراین این امر در دراز مدت مشکلات جسمی و روانی بی‌شماری را برای آنان به بار آورده و همچنین منجر به اختلال در تعاملات اجتماعی و فرهنگی آنان خواهد شد. در این رابطه توجه به نقش ورزش دانشگاهی می‌تواند بسیار مفید و نقشی حیاتی در تعمیم این گونه ناهنجاری‌ها داشته باشد. زیرا پرداختن به ورزش در تمامی ابعاد روانی و اجتماعی و دیگر عوامل دربرگیرنده سلامتی دانشجویان مفید می‌باشد و از دیدگاه آسیب‌شناسی اجتماعی نیز ورزش به‌طور عام و ورزش در اوقات فراغت به‌طور خاص سهم عمده‌ای در پیشگیری از ابتلای نوجوانان و جوانان به انواع آسیب‌های اجتماعی مانند بزهکاری و مفساد اجتماعی دارد. فعالیت‌های ورزشی اگر به صورت اصولی و براساس برنامه‌ای منظم و صحیح سازماندهی و اجرا شوند، کمک بزرگی به رفع بسیاری از نیازهای مهم دوران نوجوانی و جوانی خواهند بود و در نتیجه نقش ارزنده‌ای در شناساندن زندگی سالم به آنها خواهند داشت (مرادی و همکاران، ۱۳۹۱) در این راستا تهیه و تدوین برنامه‌های استراتژیک فرهنگی ورزشی در مؤسسات آموزش عالی نیز مناسب به نظر می‌رسد؛ چرا که پرداختن به فعالیت‌های ورزشی گروهی و بومی کشور در محیط‌های آموزشی، می‌تواند جلوه‌گری از فرهنگ اصیل ایرانی که شادابی و سرزندگی همیشگی این ملت را نشان می‌دهد بوده و در گسترش این ویژگی بارز، زبان‌زد خاص و عام داشته باشد و همچنین مانع بسیاری از خود بیگانگی‌های فرهنگی در بین قشر جوانان و دانشجویان کشور شود.

رویکردها و خط‌مشی‌های برنامه پنج‌ساله توسعه

باتوجه به تنوع، تعدد، و کلان بودن مسائل جامعه، مسئولان سازمان‌ها و قانون‌گذاران، پاسخ‌گویی به دغدغه‌های اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی را در قالب خط‌مشی‌ها و برنامه‌های پنج‌ساله فراگیر، تنظیم و تدوین کرده‌اند (شریف‌زاده، ۱۳۹۰). موضوع توسعه آموزش عالی در ایران از دو دهه گذشته تاکنون در قالب برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی و اجتماعی مورد توجه واقع شده است. و در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور رسالت تهیه‌ی راهبرد-های اصلی توسعه علوم و جهت‌گیری‌های آینده علمی کشور در دستور کار قرار گرفته است.

افزایش تعداد دانشگاه‌ها، افزایش ظرفیت پذیرش دانشجو، حمایت مالی دولت به منظور توسعه تحقیقات و پژوهش‌های علمی و انتشار فناوری، اختصاص بخشی از سرمایه‌های ملی برای امور تحقیقاتی و پژوهشی در جهت توسعه آموزش عالی، از جمله اقدامات در این حوزه می‌باشد. طوری که فصل دوم برنامه پنجم توسعه کشور، با عنوان علم و فناوری نام‌گذاری شده است و در بر دارنده خط مشی‌های آموزش عالی است؛ بند (ب) و (ه) ماده ۱۶، بند (الف) ماده ۱۷ و بند (ح) و (ی) ماده ۲۰ این برنامه توسعه و همچنین بند (دوم) و (سوم) و (ششم) ماده ۱۴، برنامه ششم توسعه کشور صرفاً به موارد ذکر شده، اشاره کرده است (مرکز اسناد، مدارک و انتشارات تهران، ۱۳۹۵). لذا در یک دید کلی از اهداف برنامه پنجم و ششم توسعه در بخش آموزش عالی می‌توان به این موضوع پی‌برد که صرف تمامی بودجه و اعتبارات لازم در راستای توسعه آموزش، صرفاً در بخش اعتبارات پژوهشی و یا ساخت و احداث فضاها و افزایش شعب پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها بوده است؛ با وجود همه‌ی این اقدامات و رخدادهای، به نظر می‌رسد مسائل و چالش‌های متعددی بوجود آید که کارایی و موفقیت نظام آموزش عالی ایران را تحت تاثیر قرار دهد زیرا حرکت دانشگاه‌ها با انگیزه سیاست‌گذاری متمرکز بر افزایش پژوهش‌ها و ایجاد ظرفیت‌های جدیدی که عموماً تنها به صندلی‌های در نظر گرفته شده محدود می‌شود، امکان این نیز به نظر می‌رسد که سایر مسائل از جمله تربیت نیروی انسانی سالم و کارآمد نادیده گرفته شود؛ در حالی که پژوهش پس از تربیت نیروی انسانی کارآمد، یکی از پایه‌های توسعه اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی کشور است و عدم توجه به این معیار ممکن است سبب تضعیف عملکرد دانشجویان و ضعف سیستم آموزشی شود و افت کیفیت آموزش عالی را نیز در پی داشته باشد. از طرفی در رابطه با چند بعدی بودن سیاست‌گذاری، مرور پیشینه‌ها نشان می‌دهد که انتظارات مردم، یکی از عوامل اصلی تأثیرگذار بر سیاست‌گذاری عمومی است و همچنین در مطالعات آمایش آموزش عالی نیز یکی از شاخص‌های مورد مطالعه توجه به آرمان‌ها یا انتظارات جامعه یا افکار عمومی درباره آموزش عالی، نوع و چگونگی توسعه آن است (آهنچیان، ۱۳۹۱)؛ در عین حال با وجود چنین ارزشی توجه به انتظارات جامعه و سیاست‌گذاری در آموزش عالی که در قالب توسعه آموزش عالی تعبیه می‌شوند، تنها در صورتی می‌توانند امید به موفقیت در درازمدت و پایدار داشته باشند که به شرایط نیروی انسانی خود به صورت دقیق و دینامیک توجه کرده و آن‌ها را به عنوان پارامترهای اصلی وارد برنامه‌های خود کنند، زیرا با توجه به شرایط کنونی جامعه خواسته‌ها و انتظارات مردم از آموزش عالی در ابتدا فراهم‌سازی بستری آکنده از سلامتی و نشاط مدنظر بوده و در مراحل بعدی و با فراهم بودن این شرایط و حضور فعال و با نشاط دانشجویان که سرمایه‌های اصلی آموزش و آینده‌سازان

پژوهش‌های علمی کشور محسوب می‌شوند، در صحنه‌های علمی نیز شاهد پیشرفت‌های چشم‌گیری خواهیم بود. بنابراین، توجه به نقش ورزش دانشگاهی و حمایت همه‌جانبه در این زمینه و اختصاص بودجه‌های مالی مبتنی بر سالم‌سازی نیروی انسانی و پیاده‌سازی آن در برنامه‌های توسعه کشور، می‌تواند نقش عمده‌ای در توسعه آموزش عالی داشته باشد.

نتیجه‌گیری

هدف مطلوب مؤسسات آموزش عالی سرپرستی و هدایت در تربیت نیروی انسانی لازم برای رشد و توسعه متناسب با اهداف همه‌جانبه نظام آموزش عالی است؛ از این‌رو نقش آموزش عالی در توسعه ملی نیز اجتناب‌ناپذیر است، زیرا یکی از پر ارزش‌ترین منابعی که جامعه جهت پیشبرد اهداف کلان خود در آینده نیاز خواهد داشت و هم‌اکنون نیز در اختیار دارد، دانشگاه و دانشجویان آن است. بنابراین هر چه آموزش پر بارتر و با کیفیت بهتر ارائه شده و چنانچه بتواند به ابعاد سلامتی نیروی انسانی خود در طول کسب دانش و مهارت پاسخ داده و آن‌ها را پوشش دهد، توسعه ملی نیز سریع‌تر صورت خواهد پذیرفت. برای تحقق این امر، باید معضلات و مشکلات نظام آموزش عالی در سطوح گوناگون با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز علمی تحقیقاتی بررسی شود و برای برنامه‌ریزی‌های لازم و جامع تمهیدات ضروری اندیشیده شود. چنانچه نتایج برآمده از پژوهش حاضر نیز بیانگر آن است که شیوع ناهنجاری‌های روانی، فرهنگی و اجتماعی در بین دانشجویان امری خوشایند نبوده و افزایش چنین اختلالاتی در بین این قشر آینده‌ساز، باعث افت تحصیلی و دور شدن از شاخص‌های توسعه انسانی می‌شود؛ چون از یک سوء بیانگر شروع ناهنجاری در سنین حساس و حیاتی زندگی فرد بوده و از سوی دیگر بیانگر تداوم مخرب آن در آینده خواهد بود که در نهایت بنیان‌های جامعه را به مخاطره خواهد انداخت. بنابراین برای پیشگیری و کنترل این آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها در بین آینده‌سازان کشور، لازم است که ابتدا خود آسیب و ابعاد آن به‌طور کامل در محیط‌های آموزش عالی شناسایی شده و سپس بر اساس آن‌ها، تدابیر و راه‌کارهایی اساسی در جهت بهبود و توسعه آموزش عالی ارائه شود. در این راستا روی آوردن به ورزش دانشگاهی و فرهنگ برآمده از آن که بتواند به به‌سازی و سلامت این نهاد پیچیده بینجامد، می‌تواند قابل‌گسترش در تمام نظام علمی کشور باشد؛ مسلماً وجود یک استراتژی هوشیارانه در زمینه ورزش دانشگاهی، می‌تواند کلید اساسی رسالت عقل سالم در بدن سالم را در بین قشر دانشجو فراهم آورده و در عین حال، رسالت اجتماعی و فرهنگی آنان را شکل خواهد داد. از این‌رو با توجه به شواهد مبتنی بر نقش ورزش دانشگاهی و مؤلفه‌های استراتژی سالم‌سازی محیط دانشگاهی در توسعه سرمایه-

های انسانی آموزش عالی، شایسته است اعتلای ورزش دانشگاهی در نظام آموزش عالی بیشتر مورد توجه قرار گرفته و در نگاه اول سلامت قشر دانشجوی، به عنوان پیش‌نیازی جهت ارتقاء و توسعه علمی و پژوهشی مد نظر قرار گیرد. هر ورزش گروهی در دانشگاه‌ها چنانچه مشارکت افراد شرکت‌کننده در این ورزش‌ها را دارا باشد، می‌تواند تعاملات علمی در زمینه‌های فکری و جسمانی را به‌کار گرفته و همچنین به فرآیند اجتماعی شدن دانشجویان منجر شود؛ در نتیجه تنوع و تکثیر این فرهنگ در بین دانشجویان و در جهت افزایش پتانسیل این‌گونه تعاملات اجتماعی و فرهنگی در دانشگاه‌ها، پیشبرد موقعیت‌های علمی و پژوهشی آموزش عالی هر کشوری را هموارتر خواهد کرد. از طرفی با توجه به تغییرات سریع و بنیادی آموزش عالی کشور در دهه اخیر، بررسی و تحلیل دیگر عوامل تأثیرگذار در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلی کشور و در راستای توسعه آموزش عالی بسیار با اهمیت خواهد بود طوری که پرداختن به نقش دیگر شاخص‌های تأثیرگذار بر آموزش عالی، می‌تواند نقش کلیدی در انجام تحلیل‌های اثربخش در توسعه و پیشرفت برنامه‌های مذکور داشته باشد، که با توجه به اهمیت موضوع پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی و تحلیل دیگر عوامل تأثیرگذار بر توسعه آموزش عالی کشور پرداخته شود تا با این عمل خطیر بتوان گامی اساسی در پیشرفت و توسعه همه‌جانبه‌ی میهن عزیزمان برداریم.

References

- Alvani, M., & Mardani, M. R. (2013). Designing patterns of higher education development in Iran's 2025 Vision. *Social Development & Welfare Planning*, 4 (14), 26-68. (Persian)
- Araghiyeh, A., Fathi Vajargah, K., Barzegar, N., & Moradi, S. (2011). The development of human resources in higher education through respecting cultural diversity of the students. *Journal of Management and Planning in Educational System*, 4(2), 85-99.
- FAKOUHI, N. (2007). The Role of Linguistic, Ethnic and Local Identities in the Development of Higher Education. 3, 127-160. (Persian)
- Loprinzi, P. D., Davis, R. E. (2016). Bouted and non-bouted moderate-to-vigorous physical activity with health-related quality of life. *Preventive medicine reports*, 3, 46-48.
- RAHMANPOUR, M., LIAGHATDAR, M. J., & AFSHAR, E. (2014). Survey Challenges Facing Information Technology Development in Iran Higher Education (With A Comparative Study of The

Development This Technology in World Higher Education Systems).
15, 37-65. (Persian)

Sabeti, M., HOMAYOUN, S. M., & Ahmadi, F. (2014). The role of higher education in national development. 6, 59-69. (Persian)

Salehi, E. (2004). Theoretical Perspectives on the Development of Higher Education. 5, 55-68. (Persian)

Sharifzadeh, F. (2011). The Necessity of Reidentifying Educational System and its Role Regarding Country's Social-Scientific Development: A Research on University Undergraduate Public Administration Program. 2, 79-112. (Persian)

William, G., Tierney. (2016). Multiculturalism in Higher Education: An Organizational Framework for Analysis", Center for the Study of Higher Education the Pennsylvania University, Available from: <http://www.eric.gov/ericwebportal/serch>.